

«ΚΕΝΤΡΟΑΡΙΣΤΕΡΗ» ΡΗΤΟΡΕΙΑ ΚΑΙ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

«Σύρριζα», ένα αστυνομικό του Π. Μαρτινίδη

ΤΟΥ ΝΙΚΟΥ ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΥ

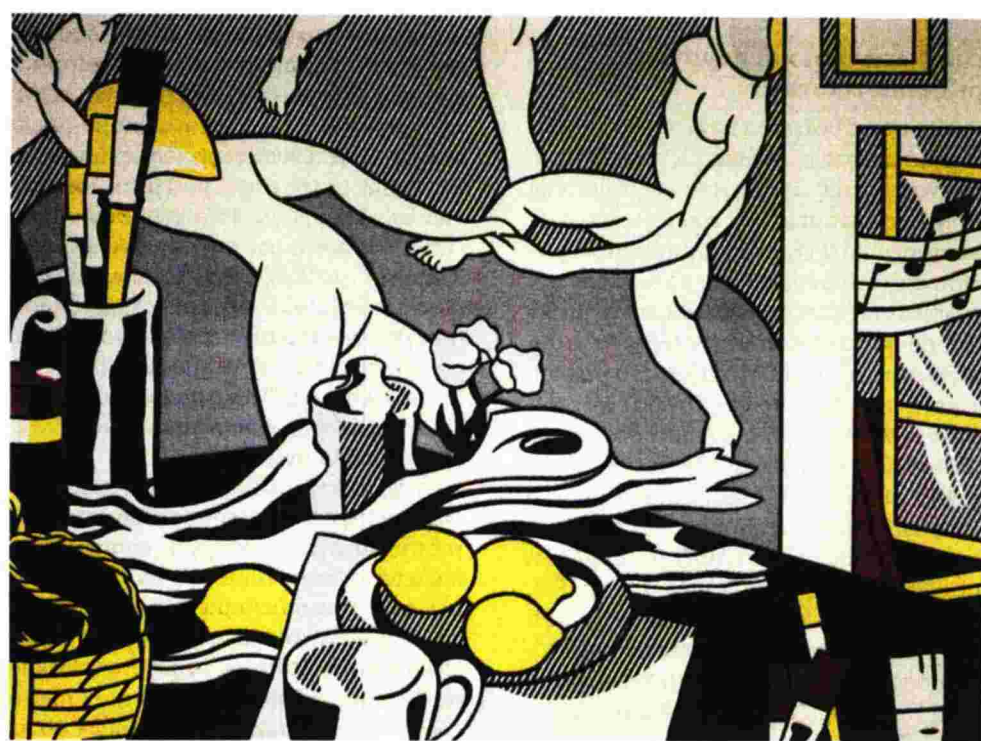
» Ο Πέτρος Μαρτινίδης ανακοίνωσε, πρόσφατα, στο facebook την πρόθεσή του να σταματήσει να γράφει αστυνομικά μυθιστορήματα. Καθώς το διάβαζα, σκέφτηκα ότι είναι κρίμα που θα μας αφήσει με την αίσθηση όχι των εξαιρετικών *Κατά συρροήν* ή *Σε περίπτωση πυρκαγιάς*, αλλά των δύο χειρότερων μυθιστορημάτων του, τα οποία συνιστούν επιπλέον μια επίθεση στην Αριστερά (το *Σύρριζα*, που μόλις κυκλοφόρησε) και στις κινητοποιήσεις των Πλατειών (*Χωρίς αποζημίωση*, 2011).

Ο Μαρτινίδης αποτελεί, πιστεύω, χαρακτηριστικό παράδειγμα της τάσης σημαντικού μέρους της διανοητικής να απομακρυνθεί από την Αριστερά – αποφασιστική, εδώ, για την αποενοχοποίηση αυτής της τάσης υπήρξε η δημιουργία και οι επιλογές της ΔΗΜΑΡ.

Για μια κατηγορία διανοουμένων το πιο αντιπαθητικό πράγμα στο ΠΑΣΟΚ, διαχρονικά, ήταν ο λαϊκισμός του. Πολλοί απ' αυτούς προσχώρησαν στον σημερινό εκσυγχρονισμό, και ακόμα περισσότεροι τον καιρέτισαν ως ένα βήμα εκπολιτισμού του ΠΑΣΟΚ και του πολιτικού συστήματος. Τώρα είναι ο ΣΥΡΙΖΑ αυτός που τους απωθεί. Ίσως όχι όλος, όχι γενικευμένα: τους ενοχλεί όμως η «εμπάθεια» που δείχνει, οι υψηλοί τόνοι, η δραματικότητα του λόγου του.

Είναι θέμα αισθητικής, λένε. Η χαμηλού επιπέδου αισθητική και οι υψηλοί τόνοι χαρακτηρίζουν τις αντιδράσεις της λαϊκής πλειοψηφίας που βλέπει τη ζωή της να καταστρέφεται στα χρόνια των Μνημονίων. Κι αφού οι οργανωτικοί δεσμοί του ΣΥΡΙΖΑ με τις λαϊκές τάξεις παραμένουν εντελώς αναντίστοιχοι με την εκλογική του επιρροή, αναπτύσσονται μορφές επικοινωνίας μαζί τους που περνάνε μέσα από τα ΜΜΕ και από μια «παραδοσιακή» πολιτική κουλτούρα που λίγο μόνο μετασχηματίζεται. «Λαϊκισμός», σύμφωνα μ' έναν ορισμό — όχι τον ορθότερο.

Ακόμα χειρότερα, όταν οι λαϊκές τάξεις αναλαμβάνουν οι ίδιες δράση. Όχι, δεν είναι ακριβώς το «πεζοδρόμιο» αυτό που ενοχλεί τους κεντρικούς διανοούμενους. Αλλά, να, η «μαζική κινητοποίηση» έχει πολλή μάζα μέσα και χάνεται η ατομικότητα... Η υπερβολή της ατομικότητας απέναντι στη συλλογικότητα που επικαλείται η Αριστερά αποτελεί, άλλωστε, το έσχατο επιχείρημα του Μαρτινίδη στα άρθρα που έγραψε πρόπερσι ενάντια στις καταλήψεις των πανεπιστημίων.¹ Το κυριότερο, ίσως: η συλλογική διαμαρτυρία δεν συνάδει με τη στάση ειρωνικής

Ρού Λικτενστάιν, «Χορός στο στούντιο του καλλιτέχνη», 1974

αποστασιοποίησης και εκλεπτυσμένης κριτικής που προτιμάει ο συγγραφέας.

Η εικόνα που έχει για τον εαυτό του ο Μαρτινίδης, όπως προκύπτει από τη στάση που προπαγανδίζει το ιδεολογικό alter ego του στο *Σύρριζα* (σ. 14-16), είναι αυτή του μετριοπαθή και αδέσμευτου κριτικού διανοούμενου που κρατάει αποστάσεις από όλα τα στρατόπεδα. Στην πραγματικότητα, όπως πολλοί «κεντροαριστεροί» (όρος που πλέον δεν μπορεί να σταθεί χωρίς εισαγωγικά), συγκεντρώνει τα πυρά του κατά της Αριστεράς, κάνοντας λόγο π.χ. για «συριζαυγίτες τραμπούκους».²

Στο προηγούμενο βιβλίο του, το *Χωρίς αποζημίωση*, ο κακός ήταν ένας οικονομολόγος της «πατριωτικής Αριστεράς», ένας λεβεντομαλάκας που ωρύεται στα πρωινάδικα, δέρνει τη γυναίκα του και προπαγανδίζει την επιστροφή στη δραχμή για ιδιοτελείς λόγους. Στο τελευταίο βιβλίο του, ο καθηγητής που εκβιάζει και βιάζει τις φοιτήτριές του «το παίζει σούπερ προοδευτικός και προαλείφεται για βουλευτής». Στα απωθητικά χαρακτηριστικά μιας παρέας αριστερών πανεπιστημιακών καταγράφεται η επίθεση στο Ισραήλ (ως αναγκαία προϋπόθεση της οποίας εμφανίζεται η άρνηση της ιδιαιτερότητας του Ολοκαυτώματος), ένας ανόητος εθνικισμός, «απόψεις εφήβων» και «ιδεώδη ολοκληρωτισμού» (σ. 72-74): «Από οπαδούς μιας ευρωπαϊκής Αριστεράς που τους ήξερα, μου έγιναν πιο επαναστάτες κι από τους φοιτητές μας». Το ιδεολογικό alter ego του συγγραφέα βλέπει τη στροφή προς τη «ριζοσπα-

στική Αριστερά» ως «θρίαμβο του ανορθολογισμού», απόρροια ενός συντηρητισμού που «τρομάζει μπροστά στις ανατροπές» (σ. 88). Δεν σας θυμίζει κάτι από αυτό που λέμε ακραίο Κέντρο; Ταυτόχρονα, διαβάζουμε και μια εκδοχή του «Μαζί τα φάγαμε» (σ.125), ενώ με έναν πρωτόγονο συντηρητισμό ο Μαρτινίδης συγχέει διαδηλώσεις, μολότοφ, αναρχικούς, τρομοκρατία και... τον «εντυπωσιασμό» (με στόχο τις νεαρές): κάποιος «παρίστανε τον συνδεμένο με τρομοκρατικές οργανώσεις για να εντυπωσιάσει νεαρές κι έτρεχε κάθε τόσο σε διαδηλώσεις!» Η τρομοκρατία, τέλος, συσχετίζεται με τις ασύνετες φωνές στο εσωτερικό της Αριστεράς και διατυπώνεται ο στόχος να «αναγκαστεί η Αριστερά να εξοβελίσει η ίδια τους αγριεμένους που την τριγυρίζουν» όσους τη βλέπουν σαν πρώτο βήμα στην εκπλήρωση οραμάτων ολοκληρωτισμού.

Βέβαια, θα μπορούσε να αντιτείνει κανείς ότι σε ένα μυθιστόρημα υπάρχουν πολλές φωνές, και είναι λάθος να ταυτίζουμε τις απόψεις του συγγραφέα με αυτές των πρώων του. Ωστόσο οι διάφορες απόψεις συγκλίνουν, η αριστερή «φωνή» παρουσιάζεται σαν καρικατούρα και μόνο για να λοιδορηθεί, ενώ οι ιδεολογικές συζητήσεις μεταξύ των πρώων είναι υπερβολικά εκτενείς, μην υπηρετώντας κάποιον άλλο αφηγηματικό σκοπό, εκτός από τον ρόλο οχήματος για να εκφράσει ο συγγραφέας την πολιτική του άποψη.

Αναρωτήθηκα αρκετές φορές αν είναι η επίθεση στην Αριστερά ο λόγος που δεν μου

αρέσει το βιβλίο. Σίγουρα, η ιδεολογική πορεία προς τα δεξιά δεν συνεπάγεται και ποιητική υποβάθμιση. Άλλος είναι ο τρόπος που συνδέονται, στην περίπτωση του Μαρτινίδη, το μέτριο μυθιστόρημα με την κριτική στην Αριστερά: η ρητορεία. Γιατί τελευταία ρητορεύει όλο και περισσότερο στα βιβλία του, αντιμετωπίζοντάς τα ως πολιτική παρέμβαση. Ήδη στο *Ο Θεός φυλάει τους άθεους* (2006), ο αναγνώστης βομβαρδίζεται με ένα πλήθος στοχασμών, αποφθεγμάτων και ευφυολογημάτων για τη θρησκεία, που καταστρέφουν την οικονομία του μυθιστορήματος. Η έξαρση της ιδεολογικής ρητορείας αποβαίνει εις βάρος του χτισίματος των χαρακτήρων και της απόδοσης ενός ευρύτερου κλίματος.

Από κει και πέρα, η σταθερή κλίση του συγγραφέα προς τα λογοπαίγνια και τις περικοκλάδες, η οποία στα πρώτα βιβλία του δικαιολογούνταν καλύτερα λόγω της προσωπικότητας του ήρωά του, έχει γίνει κουραστική. Η πλοκή, παραδοσιακά δυνατό σημείο του Μαρτινίδη, δεν είναι στα επίπεδα που μας έχει συνηθίσει: Ακόμα και οι ανατροπές που επιφυλάσσει στο τέλος είναι πιο αδημόνη για μια φλατ αφήγηση, ενώ το «παρανοϊκό σενάριο» που ανέπτυξε ο ήρωάς του για να ερμηνεύσει αυτά που του συνέβαιναν, και που σε παλιότερα βιβλία του ο Μαρτινίδης ήταν μάλλον αυτονόητο ότι θα ανέτρεπε, τελικά αποδεικνύεται σωστό.

Τελευταίο και πιο σημαντικό, νομίζω. Αγάπησα τα αστυνομικά μυθιστορήματα του Μαρτινίδη επειδή χάρη στη συγγραφική του μαεστρία ζωντάνευε ανθρώπους με αξίες που έρχονταν αντιμέτωποι με ανθρώπους κυνικούς, διατεθειμένους να κάνουν τα πάντα (ή έστω αρκετά) για το χρήμα και την εξουσία. Οι χαρακτήρες του, όμως, έχουν γίνει πιο λιγότερο ζωντανοί. Είναι απογοητευτικό το πόσο λίγο αληθοφανής είναι η καρικατούρα ενός από τους τρομοκράτες: Κοντός και ψευδός, άρα (συμπεραίνει ο αναγνώστης) προβληματικός και κομπλεξικός: τέτοιοι είναι οι άνθρωποι που γίνονται τρομοκράτες. «Γνήσιο παιδί του κινήματος», που μιλάει με συνθήματα για την ακρίβεια δεν μιλάει αλλά φωνάζει, και απαντά σε αυτόν που του ζητάει να μιλά πιο σιγά: «Αδελφίστικα ψιθυρίσματα προτιμάς του λόγου σου;». Μπορείτε να φανταστείτε κάπως έτσι τον Νίκο Ρωμανό (που προφανώς εμπίπτει στους τρομοκράτες κατά Μαρτινίδη); Εγώ, πάντως, όχι.

¹ Το Βήμα, 6.9.2011 και Η Καθημερινή, 4.11.2012.

² Η Καθημερινή, 25.10.2012.

Ο Νίκος Ποταμιάνος είναι δρ Ιστορίας του Πανεπιστημίου Κρήτης